

Beyza BİLGİN

İslam ve Çocuk

Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2004. 6. Baskı, 162 sayfa. ISBN: 975-19-0342-4

■ Samet YAĞCI*

Din eğitimi alanında öncü bir isim olan Beyza Bilgin'in çalışma alanları arasında çocuk eğitimi önemli bir yer tutmaktadır. Bilgin'in bu konudaki görüşlerini ortaya koyduğu önemli eserlerden biri, ilk baskısı 1985 yılında yayımlanan *İslam ve Çocuk* kitabıdır.¹ Bilgin'in ifadesiyle "İslami bilgilerle tecrübi bilgilerin birleştirilmesi" ile hazırlanan eser, ele aldığı konu ve konunun işlenmesinde yararlanılan kaynaklara yönelik yaklaşım açısından önem taşımakta, çocuk ve onun eğitimine yönelik bir bakış açısı sunmaktadır.

Din eğitimi alanında bilgi üretmede temelde iki kaynak/araştırma alanı bulunmaktadır. Bu alanlardan biri din, diğeri eğitim alanıdır. Bunu biraz daha açmak gerekirse vahiy, sünnet, gelenek ve günümüzde yaşanmakta olan dine dayalı kaynaklar din alanını oluştururken; yönetim, öğrenci, öğretmen, program, materyal, eğitim ortamı gibi unsurlar üzerinde yapılan çalışmalar ise din eğitimi bilgi kaynaklarının eğitim boyutunu oluşturmaktadır.² Bilgin'e göre deney ürünü bilgilerin çoğalması vahiy ürünü bilgilerin daha iyi anlaşılmasına imkân sağlamaktadır. Dolayısıyla vahiyden gelen bilgilerin iman konusu olarak korunması, buna ek olarak deneysel araştırmalardan elde edilen bilgilerin de vahiy ürünü bilgilerle değerlendirilmesi gerekmektedir.³ Temelde bu bakış açısı ile hazırlanan *İslam ve Çocuk*, beş bölümden oluşmaktadır.

Eserin "Yaradılış Açısından Çocuk" başlığını taşıyan birinci bölümünde yaratılış açısından insanların özellikleri ortaya konulmuştur. Bu bölümde insanın yaratılış süreci ayetler, hadisler ve bazı bilimsel veriler ışığında incelendi.

* Arş. Gör. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı. E-Posta: sametyagci45@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9394-5801>

1 Şükrü Keyifli, "Prof. Dr. Beyza Bilgin ve Çocuk Eğitimi", *Prof. Dr. Beyza Bilgin'e Armağan* içinde, ed. Mualla Selçuk vd. (Ankara: Grafiker Yayınları, 2019), 353.

2 Cemal Tosun, "Din Eğitiminin Bilimselleşmesi ve Prof. Dr. Beyza Bilgin", *Prof. Dr. Beyza Bilgin'e Armağan* içinde, ed. Mualla Selçuk vd. (Ankara: Grafiker Yayınları, 2019), 113.

3 Beyza Bilgin, *İslam ve Çocuk*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003), 6.

sonra yaratılışın bir gayesi/hedefi olduğu ifade edilerek fıtrat olgusuna dikkat çekilmiştir. Bu anlamda yaratılışın/fıtratın korunması ve geliştirilmesi için kesb/edinme kavramına ve böylece eğitimin önemine vurgu yapılmıştır. Bu bölümün sonunda kalıttan kaynaklı farklılıkların çocuğun gelişimine etkisine değinilmiş ve netice olarak bireyin davranışlarının hem kalıttan hem de çevre ile gerçekleşen etkileşiminin bir sonucu olduğu ifade edilmiştir.

Eserin ikinci bölümü İslam'ın çocuğa verdiği değere ayrılmıştır. Çocuk sevgisinin kaynağının Allah sevgisi olduğu belirtilerek çocuğun zayıflığından kaynaklanan bir gücü olduğuna ve bu gücün çocuk etrafında bir çekim merkezi oluşturduğuna vurgu yapılmıştır. Çocuğa yönelik bu sevginin, kadın ve erkek her insanın yaratılışında var olduğu, ayetler ve hadisler çerçevesinde ortaya konulmuştur. Bu bölümde özellikle İslam hukukunda, çocukların hakları ve çocukların velilerine düşen sorumluluklar ele alınarak İslam'da çocuğa verilen değer ve öneme dikkat çekilmiştir. Buna göre çocukların anne karnında teşekkül etmelerinden itibaren bir şahsiyet olarak kabul edikleri, dünyaya gelmelerinden itibaren bakımı, korunması, ihtiyaçlarının karşılanması, kendilerine güzel isimler verilmesi gibi hususlarda ebeveynlerin sorumluluk sahibi oldukları belirtilmiştir. Ayrıca bu konularda Hz. Peygamber'in hayatından çocuklara yönelik davranış örneklerine yer verilmiştir.

Çocuklar bir anne babadan dünyaya gelmekte ve onların ilgi, alakasına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu noktada İslam'a göre anne babalara düşen görev ve sorumluluklar, üçüncü bölümde, geniş bir şekilde ele alınmıştır. Bu bağlamda anne babaların çocuklarının doğumuna hazırlıklı olmaları, kendi aralarındaki ilişkilerinde sevgiyi merkeze alarak hareket etmeleri önemli görülmektedir. Bilgin, anne babaların çocuklarıyla ilişkilerinde dengeli olmaları konusunda bazı hususlara dikkat çekmektedir. Buna göre anne babalar çocukların istekleri karşısında ve çocuklarına yönelik sevgilerinde dengeli bir tutum sergilemeli, çocuklar tarafından takip edildiklerinin ve onlara örnek olduklarının bilinciyle davranışlarına yön vermeli, çocukların öğrenmelerine imkân tanıyacak, ilgi ve meraklarına uygun bir ortam sağlamalıdır.

Okul öncesi dönem, çocukların korkularının arttığı bir dönem olarak görülmektedir. Eserde anne babaların, çocuklarının korkularını önemsemesi, çocukların beden ve ruh sağlığı için korkularıyla başa çıkma konusunda onlara destek olmalarının önemi belirtilmiştir. Ayrıca din ile ilgili kavramların yanlış kullanımından kaynaklanan korkulara da dikkat çekilerek çocuklara davranış kazandırmada dini

kavramların korku aracı olarak kullanılmasının onları derinden etkileyeceği ve onların dini gelişimlerine olumsuz yansıtacağı çeşitli örneklerle ifade edilmiştir.

Anne babaların çocuklarına karşı görev ve sorumlukları olduğu gibi çocukların da anne babalarına karşı sorumluluk ve görevleri bulunmaktadır. Eserin dördüncü bölümünde bu konuya yer verilmiştir. Bu hususta öncelikle çocukluk kavramı genişletilerek anne babanın hayatta olduğu sürece çocukluğun da devam ettiğine vurgu yapılmıştır. Bu konuda öncelik annede olmak kaydıyla anne babaya yaşlandıklarında da iyilik edilmesi, çeşitli örneklerle ortaya konulmuştur. Yine günlük hayattan çeşitli örneklerle de konunun psikolojik ve sosyolojik boyutlarına temas edilmiştir. Ayrıca ömrü olan herkesin bir gün yaşlanacağı bilinciyle yaşlılara karşı tutum ve davranışlarda sevgi ve saygı temelli bir yaklaşımın benimsenmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla ilişkilerde diğer tarafın ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınarak iletişim kurulmasının her iki tarafın huzurlu bir hayat sürmesi için gerekli olduğuna vurgu yapılmıştır.

Eserin son bölümü İslam'da çocuk eğitimi ve öğretiminin önemine ayrılmıştır. Bu bölümde semavi kitaplardan ve kültürün önemli bir parçası olan atasözlerinden eğitimde yararlanılabileceği ve çocuk yetiştirmede yöntemlerin ancak yararlı olduğu sürece uygulanabileceği ifade edilmiştir. Eğitimi, *insanda var olan kabiliyetlerin ortaya çıkarılması* olarak tanımlayan⁴ Bilgin'e göre eğitim faaliyetinin hareket noktasını çocuk oluşturmaktadır. Bunun için eserde çocuğun özelliklerinin bilinmesi ve eğitimde buna göre bir hedef belirlenmesinin önemli olduğu özellikle vurgulanmıştır. Söz konusu tespit, din eğitimi alanında çocukluk dönemine yönelik eğitim uygulamalarının çocuğun gelişim özelliklerine göre şekillendirilmesi gerektiğini ifade etmesi bakımından önemli görülmektedir. Bu bağlamda sahip oldukları özellikleri ile ihtiyaç ve beklentileri keşfedilerek çocukların eğitilmesi gerektiği belirtilmiştir. Böylece Bilgin, çocukların gelişim özelliklerini bütünsel bir bakış açısıyla daha fazla tanımamıza katkı sağlayacak yeni araştırmalara duyulan ihtiyaca da dikkat çekmektedir.

Çocuk eğitiminde önemli görülen bir diğer husus, çocuğun içine doğduğu aile ve toplum yapısı, yani çevresidir. Bu bağlamda eserde okullar yoluyla verilen eğitim önemsenmekle birlikte ailede verilen eğitimin çocuğun eğitiminde temel bir nitelik taşıdığına dikkat çekilmiş, çocuğun eğitimi için okul çağını beklemenin yanlış bir tutum oldu belirtilmiştir.

4 Bilgin, *İslam ve Çocuk*, 126.

Çocuğun eğitiminde özellikle 4 temel değere vurgu yapılmıştır. Bunlar doğru, iyi, güzel ve kutsal olarak ifade edilmiştir. Bu temel değerlerden hareketle çocuğun başkalarına karşı davranışlarına dikkat etmesi, cömertliğe ve tutumluluğa alıştırılması, oyun ve iş yoluyla öğrenmesine imkân ve ortam hazırlanmasının önemi çeşitli örneklerle ortaya konulmuştur. Burada dikkat çekilen konuların her biri günümüz problem alanlarına temas etmektedir. Biraz daha açmak gerekirse başkalarına karşı tutum ve davranışlarında ölçülü ve dikkatli olmak, ihtiyacı olana yardım edebilecek bir cömertliğe sahip olmak, tüketim toplumunda tutumlu olabilmek bugünün bireysel ve toplumsal problemlerine çözüm sunacak bireyin ihtiyaç duyduğu niteliklerdendir. Yine oyun ve iş yoluyla öğrenme ortamları hazırlanması, çocuklara yönelik eğitimde onların ihtiyaç ve beklentilerine uygun bir zemin oluşturma noktasında önem taşımaktadır. Ayrıca çocukların dini gelişimlerini desteklemek için ibadetlere alıştırılması, görgü ve nezaket kurallarının öğretilmesi için ailelere önemli sorumluluklar düştüğü belirtilmiştir. Hedeflenen alışkanlıkları kazandırmada sürecinde çocuklara yumuşak bir şekilde yaklaşılmasının olumlu etkisine dikkat çekilmiştir.

Sonuç olarak İslam'ın ana kaynakları ve tecrübi yollarla elde edilen bilgilerden yararlanılarak hazırlanan bu eserin, günümüzde önemi daha da artan çocuk eğitimi konusunda gerek ele aldığı konular gerekse bu konuları ele alış biçimi açısından, insanın bir nüvesi olarak çocuğa ve onun eğitimine yönelik bütüncül bir bakış açısı sunduğu ifade edilmelidir. Bununla birlikte son baskısı 2004 yılında yapılan eserin alanla ilgili literatüre giren yeni araştırmalar çerçevesinde gözden geçirilerek yeniden basılması ihtiyaç arz etmektedir. Bu bağlamda çocuk ve onun eğitimiyle ilgili gerek dini ilimler gerekse diğer bilimsel araştırma alanlarında yapılan çalışmalarda ortaya konulan güncel veriler ışığında yeniden hazırlanacak eserin, çocuk ve eğitimiyle ilgili güncel konu ve problemlere güncel cevaplarla katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Bilgin, Beyza. *İslam ve Çocuk*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2003.

Keyifli, Şükrü. "Prof. Dr. Beyza Bilgin ve Çocuk Eğitimi". *Prof. Dr. Beyza Bilgin'e Armağan* içinde. ed. Mualla Selçuk vd. 351-374. Ankara: Grafiker Yayınları, 2019.

Tosun, Cemal. "Din Eğitiminin Bilimselleşmesi ve Prof. Dr. Beyza Bilgin". *Prof. Dr. Beyza Bilgin'e Armağan* içinde. ed. Mualla Selçuk vd. 109-128. Ankara: Grafiker Yayınları, 2019.